

Přístup ke křesťanské akademické praxi na základě doxastických komunit Gregory E. Ganssle

Úvod

Akademická obec zažívá v posledních letech boom křesťanské vědecké praxe (*Christian Scholarship*). Akademici jako Alvin Plantinga, George Marsden nebo William Alston se podíleli jak na výrobě tohoto „výbušného materiálu“, tak na jeho „odpálení“. Jejich bádání a dílo, stejně tak jejich pedagogická činnost nebo školení doktorandů, jsou důkazem toho, že je možné být obráceným křesťanem a zároveň plně oddán životem a praxi vědce.¹ Zmínění učenci se čas od času vyjadřují i k otázkám samotné podstaty křesťanské akademické praxe. Profesor Plantinga ve svém, dnes již proslulém, článku tvrdí, že jestliže o sobě prohlašujeme, že jsme křesťané, měli bychom dělat i naši práci křesťansky.² To znamená, že by se do veškerých našich odborných snah, výběru otázek, které si klademe, volby metodologie i formulace závěrů, mělo promítnout to, co víme jako křesťané. Profesor Marsden ve své poslední knize předkládá argumenty a vyzývá nejširší akademickou obec, aby se otevřela křesťanům, přistupujícím ke své práci na základě čistě křesťanských stanovisek.³

Tato tvrzení jsou nepřímým důkazem toho, jak křesťanská odborná veřejnost stojí „rozkročena nad propastí“ mezi dvěma společenstvími; jednou nohou v církvi, druhou na půdě univerzity. Pro ty, jež takto „sedí na dvou židlích“, je tato pozice ne vždy pohodlná a ne vždy ať už jednou, či druhou stranou pochopena. Lidé, úzce spjatí s životem v jedné nebo druhé komunitě, nezdědka pochybují o tom, zda lze tuto obojakou pozici zaujímat bez toho, aniž by musel být učiněn nějaký zásadní ústupek. V církvi se lze setkat s názorem, že oddání se vědě nevyhnutelně vede k odmítnutí nebo minimálně přehodnocení víry. V akademickém světě je zase možné slyšet, že křesťanské zaujetí potlačuje neutrální a otevřený přístup, nezbytný pro každou vědeckou práci. Tato oboustranná nedůvěra jistě dnes již není tak silná jako třeba před třiceti nebo snad ještě patnácti lety. Přesto je v obou komunitách stále pociťována.

To, že se tomu dnes už neděje s takovou intenzitou, může být dáno tím, že je idea křesťanského chápání univerzity ochotněji přijímána. Avšak domnívám se, že se také jedná o proces vzájemného oddalování obou komunit – církve a univerzity – v základních předpokladech a názorech na svět. Otázka vyváženosti postoje člena obou komunit vyžaduje hlubší zamyšlení.

Mým cílem je zkoumat povahu těchto komunit a zjistit, jakou plní funkci v odborné činnosti křesťanského akademika (*Christian Scholar*). Předmětem mého zájmu bude konkrétně vztah mezi těmito dvěma komunitami podle toho, jak působí na utváření našich přesvědčení. Věřím, že uvažováním obou komunit jako komunit doxastických, čili utvářejících se na základě víry či přesvědčení, nabudeme hodnotných poznatků. S vědomím takto vytyčených cílů učiním krátkou odbočku do, někdy záluďné, oblasti epistemologie.

Doxastická epistemologie

William Alston v současné době zastává to, co sám nazývá „přístupem k epistemologii na základě doxastické praxe“ (*doxastic practice approach to epistemology*). Chceme-li jeho pojetí nějak uchopit, začněme nejprve zvažovat důvody pro spolehlivost našeho smyslového vnímání. Alston poukazuje na to, že jakékoli tvrzení, jež bychom mohli uplatnit ve prospěch jeho hodnověrnosti, stojí na premisách, které samy jsou obhajitelné výlučně na bázi smyslového vnímání.⁴ Nacházíme se tak v kruhu, třebaže ne nevyhnutelně kruhu logickém. Alston jej, i jemu podobné kruhy, nazývá cykly epistemické. Vždy alespoň jedna premisa těchto tvrzení vychází z nezpochybnitelnosti smyslového vnímání. Jestliže se smyslové vnímání ukáže jako hodnověrné, pak je premisa správná a tvrzení pravdivé. Maximum toho, co můžeme dokázat bez zabřednutí do epistemické cirkularity, je podívat se, jestli je smyslové vnímání skutečně spolehlivé v praxi.

Alston vychází z toho, že smyslové vnímání je paradigmatem všech našich doxastických praktik. Paměť, introspekce a dedukce též vykazují znaky epistemické cirkularity. Jeví-li naše tvrzení ve prospěch spolehlivosti těchto základních doxastických praktik známky epistemické cirkularity, jaký postoj bychom k nim pak měli zaujmout? Alston píše:

Vzhledem k tomu, že každý pokus o poskytnutí přímého důkazu reliability té či oné doxastické praktiky, vede v určitém bodě (bodech) k upadnutí do epistemické cirkularity, musíme dospět k závěru, že není žádného dovolání se praktik nacházejících se za hranicemi praktik pevně stanovených psychologicky a sociálně. Žádným problémem se nelze seriózně zabývat bez toho, aniž bychom zohlednili či ohodnotili proces utváření přesvědčení; což platí o uvažování nad spolehlivostí doxastických praktik stejně jako o jakýchkoli jiných otázkách. Proto je nějaká alternativa k praktikám, jež užíváme, praktikám, s nimiž jsme hluboce spjatí, a které bychom mohli opustit nebo nahradit jen s velkými obtížemi, jestli vůbec?⁵

Raději než si přiznat porážku nebo se uchýlit ke skepticizmu, Alston tvrdí, že doxastické praktiky, které jsou pevně stanovené společensky, nebo kterých by bylo psychologicky obtížné se vyvarovat, je rozumné nadále provozovat. Proto bychom neměli přestávat pohlížet na naše smyslové vnímání, paměť, zkoumání svého nitra a schopnost logického vyvozování jako na nástroje obecně spolehlivé.

Doxastické praktiky a doxastické komunity

Alstonova analýza těchto elementárních doxastických praktik skýtá způsob, jakým se lze dívat na to, jak utváříme svá přesvědčení jako křesťané a jako akademici. Nejenom že užíváme, jakožto samozřejmě všichni lidé, těch nezákladnějších doxastických praktik jako je smyslové vnímání, introspekce, apod., ale provozujeme i sofistikovanější činnosti, které jsou svou povahou doxastické. Jako křesťan se zapojuji do souboru aktivit, jejichž prostřednictvím jsou formovány a utvrzovány má přesvědčení. Patří mezi ně účast na bohoslužbách, poslech kázání, studium Písma. Čtu žalmy, podílím se na svátostech, nebo jen přemítám, modlím nebo diskutuji. I moje každodenní duchovní zakoušení toho, co Alston nazývá „křesťanským vnímáním, jež zůstává tajemstvím“ (*Christian Mystical Perception*), je činností tohoto druhu. Tyto aktivity většinou nelze praktikovat izolovaně, vstupují do nich ve společenství křesťanů.

Kéž právě tyto aktivity *formují* má přesvědčení. Tak například pozorným nasloucháním kázání, studiem a diskutováním podobenství o dvou ztracených synech z Lukáše 15. kapitoly, si vytvářím přesvědčení o tom, jak je možné být poslušný a slušný, a přesto dosud ztracený. Navíc některé aktivity křesťanské komunity, jejíž jsem součástí, mi pomáhají *udržet si* mnou dříve utvořená přesvědčení. Před lety jsem si uvědomil, že mám povinnost chovat v úctě ty křesťanské misionáře, mučedníky a myslitele, kteří tu byli přede mnou, a kteří věrně zachovávali svou víru a vykládali evangelium. Účast na liturgii, především pak předřikávání Nikajského vyznání, prohlubuje moje vnímání historické kontinuity naší církve a upevňuje můj závazek vůči tomuto přesvědčení. Vidíme tedy, jak praktiky, které ve společenství církve provozujeme, jsou v jádru doxastické.

Jako filozof si zase osvojuji jiný soubor aktivit utvářejících přesvědčení. Tento soubor obsahuje různé způsoby analýz tvrzení, diskutování vyvozených závěrů, předkládání alternativních odpovědí na kontroverzní otázky, rozpoznávání a vyvozování logických důsledků konkrétních výroků, odhalování problematických předpokladů nebo odmítání předpokládaných (nebo vznesených) námitek. Tyto aktivity jsou pěstovány a vyvíjeny ve společenství s jinými filozofy. Tyto dva soubory se samozřejmě často překrývají. Určité činnosti, jež vykonávám v mém bádání, jsou stejné činnosti, které praktikuji spolu s církevní komunitou.

Mnoho praktik, které provozuji jako křesťan a jako filozof bychom mohli nazvat praktikami „vyššího řádu“ („*higher level*“). K tomu, abychom si mohli jakoukoli z nich osvojit, užíváme takových „elementárních“ („*basic*“) praktik jako smyslového vnímání, paměti nebo dedukce.⁶ Doxastické praktiky vyššího řádu budou nakaženy epistemickou cirkularitou minimálně natolik, nakolik jsou závislé na elementárních praktikách, které tuto cirkularitu vykazují. Samozřejmě může stejně tak existovat i epistemická cirkularita vyššího řádu. To nás svádí domnívat se například, že některé argumenty ve prospěch tvrzení, že Ježíš je vtělením Boha, jsou také epistemicky cirkulární. A to v případě považujeme-li Nový zákon za slova odhalená Bohem.

Některé praktiky vyššího řádu jsou komunitárně založeny naprosto specifickým způsobem. Tím chci říci, že existují komunitou pevně stanovené meze, vytyčující, jaká přesvědčení nebo závěry se na půdě komunity pohybují. Jak praktiky křesťanské komunity, tak univerzity jsou komunitárně založeny právě takto.

Tyto komunitou stanovené hranice vymezují to, jak daleko je možné zajít, aniž bychom jednaly v rozporu s normami společenství. Je vůbec možné se od komunity odchýlit natolik, abychom se z ní vymanili? Konec konců církevní dějiny jsou jedním velkým důkazem znepokojování různými formami kacířství. A obávám se, že na akademické půdě je také možné někoho označit kacíře. Zdá se, že sama komunita rozhoduje o tom, co bude tvořit její definiční znaky, a co už se počítá jako přílišná odchylka. Obdobně sami sebe definují jak církve, tak univerzity. Jako vytyčený rámec pro ortodoxii sloužila vyznání víry. Jestliže má přesvědčení spadají vně tohoto rámce nemohu se již nazývat křesťanem. V akademickém světě se diskutuje ortodoxní pojetí metody i přesvědčení. Ortodoxní metodologie je taková metodologie, která určuje co je pravá věda a co ne. Toto rozlišování je běžné hlavně v přírodních vědách. Mnozí upozorňují na to, že způsob, jakým se věda ve skutečnosti provádí, se často liší od původně uvedených záměrů. Nicméně je to komunita, kdo definuje, jaké metody a přístupy jsou přijatelné a jaké ne. Je to případ toho, jak se jak na půdě církevní, tak akademické, nacházejí rozdílné názory na to, kde a jak hranice vytyčit. Může se také stát, že se hranice časem posunou a změní. To se týká současné vědy, jež nevyžaduje takový determinismus jako kdysi. Tehdy byla například psychologie pokládána za příliš humanistickou, než aby mohla sloužit praktické teologii. Dnes je vítána s otevřenou náručí.

Charakterizace praktik a charakterizace komunit

Jestliže je to daná komunita, kdo určuje, co spadá do vytyčeného rámce akceptovatelných přesvědčení a způsobů chování, vyvstává před námi otázka, jak doxastické komunity charakterizovat. Toto téma nám znovu pomůže osvětlit Alstonův popis elementárních doxastických praktik. Alston poukazuje na to, že to, jak elementární praktiky od sebe odlišujeme, je tak trochu, ne však úplně, arbitrární. To, jakým způsobem z aktivit sestavujeme praktiky, závisí jaksí i na tom, proč je chceme utvářet.

Jeden způsob řešení bude nejlepším pro dosažení jedněch cílů, jiné způsoby zase za účelem dosažení jiných cílů. Domnívám se, že jakýkoli myslitelný postup utváření praktik uskupí mechanismy do jednotlivé praktiky pouze za předpokladu, že ve vstupech a funkcích jsou viditelné podobnosti, což je stále ale dosti široké vymezení.⁷

Jím doporučený přístup charakterizuje doxastické praktiky podle typu vstupu a typu výstupu. Smyslové vnímání se může řadit mezi elementární praktiky, protože pracuje s identickým typem vstupu (smyslovou zkušeností) a produkuje identický typ výstupu (důvěřování smyslům.) Kdybychom chtěli, mohli bychom rozdělit smyslové vnímání na zrak, sluch, chuť, čich a hmat s tím, že tyto techniky mají každá své specifické druhy vstupů a výstupů. Mám za to, že praktiky vyššího řádu lze od sebe odlišovat podobně. Doxastické komunitární praktiky mohou být tedy charakterizovány podle typů příslušných aktivit, nebo podle komunit, ve kterých jsou osvojovány, praktikovány a usměrňovány. V případě církve a univerzity to neznamena, že praktiky obou těchto komunit nemají navzájem nic společného. Ve skutečnosti veškeré praktiky vyššího řádu jsou založeny na identických elementárních praktikách. Navíc i mnoho praktik vyššího řádu může být zároveň užíváno odlišnými komunitami. Když poslouchám kázání, provádím hodnocení předkládaných argumentů stejně tak, jako když čtu odborné články. Přesto se církev a univerzita minimálně ve dvou věcech zásadně liší. Předně, navzdory jistému přesahu, obě komunity považují za přijatelné odlišné typy vstupů a výstupů. Zadruhé se liší v tom, jak jsou stanoveny a střeženy hranice společenství. Co se týče vstupů, církev se legitimně odvolává na autoritu Písma, tradici a vyznání víry, ale stejně tak i na logickou argumentaci. Na akademické půdě se na autority možná někdo odvolává nepřímo, tedy pokud jde o autority akademické obce. A pokud jde o výstupy, zatímco církev předpokládá supranaturalistická vysvětlení, vědecká komunita si podobné výklady připouští jen neochotně, jestli vůbec.⁸

Doxastické komunity a tři otázky ohledně křesťanské vědecké praxe

Na křesťanského akademika jsme doposud pohlíželi jako na člena obou těchto doxastických komunit. Výhoda tohoto pohledu na praktikování vědy křesťany je, že sám vrhá světlo na některé z mnoha otázek, obklopující křesťanské vědce ohledně jejich profesionálního působení. Rád bych poukázal na tři z nich.

1. Věda a její význam

První z možných otázek se týká samotného významu vědy a vzdělanosti. Každá vědní disciplína o sobě prohlašuje, že je důležitá. Některé to dělají tak, že jiné disciplíny redukovují na jevy, vyjádřitelné jazykem vlastní disciplíny. Dříve jsem si myslel, že veškerá biologie je redukovatelná na chemii, a veškerá chemie na fyziku. Jinou redukcionistickou strategií, jak dokázat nepostradatelnost nějaké vědní disciplíny nebo výzkumného projektu, je ukázat její/jeho spojení s praktickým využitím. V tomto směru, jestliže nějaký výzkum, zaměřený třeba na rostlinné hormony, plyne, že užití těchto hormonů v medicíně je doprovázeno vedlejšími účinky, je výzkum považován za hodnotný.

Křesťané rovněž často chápou význam vědy redukcionisticky. V jejich podání má věda význam pouze, propaguje-li zájmy křesťanské komunity, konkrétně přesvědčuje-li ostatní o pravosti křesťanské víry. Hodnotou vědy budiž pak to, že podpírá hodnověrnost křesťanských pravd. Co je ale třeba říci, je, že křesťanský vědec může význam své práce obhajovat neredukcionisticky. Může stavět na tom, co jako křesťané víme o Bohu, světu a rozvoji člověka, tedy na těch poznacích, jež dělají z vědy naprosto hodnověrný podnik. V první řadě proto, že Bůh je stvořitelem nebe i země, ale též lidí, kteří považují za hodnotné vkládat řadu let svého života do snahy porozumět rostlinným hormonům, a to bez ohledu na to, jestli jejich výzkum bude mít pro medicínu nějaký praktický užitek. Je to doxastická komunita církve, kdo utváří a zachovává ta přesvědčení, která připisují význam našim odborným snahám.

2. Vyvažování přesvědčení utvořených jinými komunitami

Co nastane, když přesvědčení, utvořené správnou aplikací souboru aktivit v komunitě jedné, spadá mimo rámec toho, co je přijatelné v komunitě druhé? Tato druhá otázka nás - akademiky vyznávající křesťanskou víru - staví

do nelehké situace. Plantinga se tímto problémem ve své přednášce zabývá velice pronikavě.⁹ Vyzývá nás, abychom nedovolili naturalistickým a anti-realistickým domněnkám zahalit náš smysl pro nadpřirozenou i přirozenou realitu. Plantinga nám připomíná, že poznáváme na základě toho, že jsme křesťané, a že takto nabyté vědění je právě tak věrohodné jako cokoli, co poznáváme skrze to, co děláme jako filozofové. Víme že Bůh je skutečný, a že stvořil skutečný svět. Toto poznání můžeme uplatňovat v našich odborných snahách, aniž bychom museli dokazovat, že křesťanství je pravdivé nebo racionální.

3. Poslání křesťanského akademika

Přístup na základě doxastických komunit nám pomůže definovat poslání křesťanství vyznávajícího akademika. Kromě přesvědčení, jejichž obsah je relevantní pro mé vědecké záměry, existuje další skupina přesvědčení, které si skrze angažovanost v komunitě církve utvářím. Jde o přesvědčení ohledně mého poslání ve světě jako křesťana. Tato přesvědčení by měla mít také zásadní dopad na moji profesi. Bůh má pro svět poselství spásy, pro jehož zvěstování pověřuje svůj lid. Jako křesťané jsme povoláni dát Božímu spásnému plánu výraz, čímž je míněno naše poslání šířit evangelium, ale zahrnuje také naše bytí jako součástí stvoření a naše upadání do hříchu. Jinými slovy, moje nehlubší priority musí být prioritami nebeského království. Priority nebeského království znamenají spásu. Nemohu být plně spokojený jen s tím, že svou vědeckou praxi vykonávám svědomitě. Musím Boží záměry převést na své vlastní. A jeho záměry mají moc měnit a přetvářet.

Dívám-li se na své poslání čistě zrakem křesťana, shledávám, že tato třetí otázka podstatně nabývá na šířce. Jsem nucen vypořádávat se s otázkami, kterými bych se jinak nezabýval. Musím tak například zvažovat námitku vznesenou Charlesem Malikem v roce 1981, kdy se ve svých *Pascal Lectures on Christianity and the University* ptá: „Co si Ježíš Kristus myslí o univerzitě?“¹⁰ Odhalování toho, co si Ježíš myslí univerzitě, se zdá být tématem v zásadě bez souvislosti s naší otázkou, jak být dobrým křesťanským filozofem. Nejde tu však jen o konkrétního křesťanského akademika a jeho práci, jedná se zde o univerzitu jako takovou - univerzitu jako instituci a o naše poslání v ní. Jsou-li přesvědčení určující porozumění mému poslání utvářeny a uchovávány v komunitě církve, bude součástí příslušných přesvědčení i tento širší rámec spásení. To, jak být křesťanským filozofem nebo obecně křesťanským akademikem, musí vždy zahrnovat odpověď na otázku, jakým způsobem smýšlím o samotné instituci univerzity z hlediska spásení.

Poslání křesťanského akademika je utvářeno zájmy božího království. Jeho poslání má moc měnit životy a obsahuje zvěst o spásení. Má za cíl hlubokou proměnu v životech kolegů i studentů tím, že jim pomáhá navázat kontakt s živoucím evangeliem. Záměrem tohoto poslání je též transformace vědních disciplín na univerzitách. Křesťanský akademik pracuje a modlí se za to, aby hypotézy a představy chované ve filozofii, historii, sociologii i přírodních vědách odrážely pravdu o Bohu a jeho světě. Poslání křesťanského vědce též volá po institucionálním obrození. Velmi bychom si přáli, aby došlo k přeměně samotných univerzit, tak aby étos, zásady i vliv této instituce reflektovaly pravdu, jaká se nachází v Ježíši Kristu.

Metaforické vypodobení člověka rozkročeného nad propastí jsem v této stati užil proto, abych popsal vztah křesťanského akademika k oběma doxastickým komunitám. Z hlediska učiněné reflexe našeho poslání odhalujeme, že to možná není úplně vhodné přirovnání. Nestojíme příkování jednou nohou k molu a druhou k loďce, která se každým pohybem vzdaluje od břehu. Spíše načerpáváme priority a hodnoty v církvi a poté se naplno angažujeme v akademické sféře. Své životní závazky odhalujeme v praktickém křesťanském životě, vyjadřujeme je činností odbornou. Naše životní priority máme nastaveny v souladu se zájmy a hodnotami komunity božího království. Takto vytvořený preferenční rámec zakoušíme v aréně současného světa. Ukazuje se, že existuje lepší přirovnání, popisující vztah křesťanského akademika k oběma komunitám. To přirovnání není originální. Apoštol Pavel ho ve skutečnosti vztahoval jak na svou vlastní, tak naši službu. Jsme posly.¹¹

Greg Ganssle je filozofem na Rivendell Institite a přednáší na Yaelově univerzitě. Doktorát z filozofie obhájil na Syrakuské univerzitě, magisterské studium absolvoval na univerzitě Rhode Island. Mezi jeho díla patří Thinking About God: First Steps in Philosophy (2004), God and Time: Essays on the Divine Nature (2001), and God and Time: 4 Views (2001). Dále publikoval na téma Bůh a časovost, svobodná vůle, sv. Augustýn. Greg je už dvacet šest let členem týmu Campus Crusade for Christ.

Užito se svolením autora. Dříve publikováno jako: "A Doxastic Community Approach to Christian Scholarship," Academic Integration Journal, Jaro 1998. <http://www.leaderu.com/aip>. S menšími úpravami znovu vydáno jako "The Two Communities of the Christian Scholar" v The Real Issue, roč. 17, č. 2 (Únor, 1999), s. 9-12.

¹ Tím nepopírám, že křesťanská vědecká praxe je hojně zastoupena na mnoha k církvím přidružených školách a univerzitách. Současný boom se týká klasických univerzit. Jistěže učenci z církevních škol na tom mají také svůj podíl.

---

² Alvin Plantinga, "Advice to Christian Philosophers," *Faith and Philosophy* 1 (1984) 253-271.

³ George M. Marsden, *The Outrageous Idea of Christian Scholarship* (New York: Oxford University Press, 1997).

⁴ To pouze za předpokladu, že příslušné tvrzení nemá jiné vady či nedostatky.

⁵ William P. Alston, *Perceiving God: The Epistemology of Religious Experience* (Ithaca: Cornell University Press, 1991) 149-150.

⁶ *Christian Mystical Practice*, tak jak jí Alston popisuje, je elementární doxastickou praktikou. Věřící se jí účastní, aniž by se nutně praktikovali jiné elementární praktiky.

⁷ *Perceiving God*, 165.

⁸ Netvrdím, že církve a univerzity jsou tvořeny jen jednou komunitou. Jak akademie, tak církve jsou kompromisem mnoha odlišných, navzájem se překrývajících komunit.

⁹ Viz také jeho "Twin Pillars of Christian Scholarship" (Stob Lectures Endowment, 1990). Tento problém rozebírám v "Copernicus, Christology and Hell: Faith Seeking Understanding," vyjde v *Philosophia Christi*.

¹⁰ Charles Habib Malik, *A Christian Critique of the University* (Downers Grove: InterVarsity Press, 1982).

¹¹ 2.Kor. 5:20 (pozn. překl.) Rád bych poděkoval Eriku Gregorymu a obzvláště pak Davidu Mahanovi za podnětné připomínky, jimiž toto pojednání zkvalitnili.